

PLZEŇSKÉ PROCHÁZKY A VÝLETY

31 tras po Plzni a okolí

PLZEŇSKÉ PROCHÁZKY A VÝLETY

Texty

Jan Hajšman
Lukáš Houška
Zdeněk Hůrka
Petr Mazný
Anna Hostičková
Miroslav Liška
Ladislav Silovský
Petr Flachs
Adam Hauner
Eva Haunerová
Magdaléna Vacurová

Fotografie

Jaroslav Vogeltanz
a další

Úvod

Kniha vznikla za podpory Nadace 700 let města Plzně

Vážení čtenáři,

rádi bychom vás pozvali na procházky a výlety Plzní a jejím okolím. Naším cílem je, abyste se i na známé a možná několikrát prochozené trasy podívali jinými očima. Snažili jsme se proto vyhledat převážně historické informace, které mohou váš výlet okořenit a dát mu i další, poznávací rozměr. Trasy procházek či výletů vybírali pracovníci nakladatelství Starý most a jeho autoři, kteří se dlouhodobě specializují na historii a místopis města. Některé cesty vedou místy, do kterých mířili turisté již více než před sto lety. Vydejte se v jejich stopách. Snad jsme měli při výběru tras šťastnou ruku a kniha vám bude dlouho sloužit při plánování volného času.

Na Plzeňsku se začala turistika rozvíjet na konci 19. století. Nový způsob trávení volného času svých obyvatel podporovalo samotné město, které například ve spolupráci se státními drahami vypravovalo speciální výletní vlaky za výhodné jízdné. Na Krkavci vyrostla v roce 1924 turistická chata, stejně jako na Chlumu (1926). Ještě dříve ale začaly na okrajích města lákat Plzeňany výletní restaurace. Tehdejší hostinští rychle pochopili, že lidé budou stále častěji vyhledávat jejich služby. Vždyť co by to bylo za výlet, kdyby na jeho konci nečekal napěněný půllitr piva nebo sklenice limonády pro dámy a děti. Výletní restaurace začaly na okrajích města růst jako houby po dešti. Mezi velmi oblíbené patřila ta lochoťinská s velkým vnitřním prostorem i tanečním sálem. Pohoštění nabízela i trochu vzdálenější Zámeček nad silnicí do Radčic, kam se chodilo cestou mezi loukami od Kalikovského mlýna. Dodnes stojící vila Tereza nad Lochoťinem nabízel i vyhlídkovou věž. U klatovské silnice byl v roce 1902 otevřen mimořádně oblíbený výletní hostinec s kolotoči, houpačkami a střelnicemi, později přestavěný na podnik Tivoli, pozdější Svazáček. Na Borech byla oblíbená restaurace na Goldscheidrovce (1904), která se chlubila největší a nejkrásnější veřejnou zahradou v Plzni. Naproti borské věznicí lákal na pivo výletní hostinec U Pytlíků, později U Tří mušketýrů. Velice oblíbeným místem se stala Zábělá za Újezdem, kde se začala stavět výletní restaurace už v roce 1889. Tam návštěvníky vozily dokonce zábavní vlaky, stejně jako do lesní restaurace Výrovna (Vejrovna) pod Radyní. Tam se chodilo od nádraží ve Starém Plzenci sadem podél silnice od roku 1893. Samozřejmě stejně jako dnes byla velmi vyhledávaná lokalita u Boleveckých rybníků. U Kamenného rybníka sloužila dřevěná výletní restaurace U Treplů, u Velkého Boleveckého rybníka vyrostlo dokonce celé Ostende. Pod Krkavcem pak sloužil výletní hostinec U Fenců.

Mnohé se od těch časů změnilo, mnohé zůstalo skoro stejné. Pojdte se o tom přesvědčit.

Autoři, léto 2021

Využijte knihu naplno

Pro vaše pohodlí při toulání Plzní a jejím okolím jsou jednotlivé trasy doplněny QR kódy (na první straně každé kapitoly), po jejichž načtení se vám ukáže trasa na Mapy.cz. U jednotlivých kapitol si také můžete zaznamenat datum jejich absolvování.

PLZEŇSKÉ PROCHÁZKY A VÝLETY

Texty © Jan Hajšman, Lukáš Houška, Zdeněk Hůrka, Petr Mazný, Anna Hostičková, Miroslav Liška, Ladislav Silovský, Petr Flachs, Adam Hauner, Eva Haunerová, Magdaléna Vacurová

Fotografie © Jaroslav Vogeltanz (autor všech fotografií, pokud není uvedeno jinak); Jan Hajšman (str. 12b, 15b, 30b, 31abc, 32d, 33acdef, 89cdef, 90ab, 91d, 98d, 99a, 101d, 111abd, 112abce, 113b, 114bcd, 119ad, 120abe, 121abe, 123bcd, 124b, 125b, 128c, 148b, 149b, 150bcd, 151abcd, 153b, 161cd, 171b); Eva Haunerová (str. 17b, 29a, 31d, 32e, 33b, 47c, 102c, 103ad, 106bc, 108b, 136ab, 137abcdefg, 138ade, 139de, 140bdef, 141abcef, 142abcd, 143a, 145cd, 160a, 162ac, 164bd, 165a, 169d, 170b, 173b, 174b, 175b); Adam Hauner (str. 170ac, 171acd, 172abc, 173a, 174acd, 176abc, 177bcde); Zdeněk Hůrka (str. 9c, 10a, 13ab, 36e), František Zvoneček (str. 146acd, 175ac, 186); Petr Mazný (str. 110b, 82a); Petr Jan Juračka (str. 22b); Jaro Karpo (str. 22c); Martina Ouřadová (str. 32b); Hynek Ruta (str. 32e); David Liška (str. 77c); Milan Svoboda (str. 124a); Jiří Růčkauf (str. 131f); Pavel Cvrček (str. 160e); Wikimedia Commons: Zde – CC BY-SA 4.0 (str. 9b), Chartep – CC BY-SA 4.0 (str. 23ac), Sovicka169 – CC BY-SA 4.0 (str. 38a, 157b), Jáchym Kellar – CC BY-SA 4.0 (str. 68a), Jik jik – CC BY-SA 3.0 (str. 94b, 144b, 154c), Itsd-foto – CC BY-SA 4.0 (str. 95c); Mapy.cz: Pavel Vank (str. 23c), Oli 445 (str. 94c), Petr Jiša (str. 154b), Luděk Tovačovský (str. 155a); sbírka Národopisné muzeum ZČM (str. 97ed, 98e); sbírka Národopisné muzeum ZČM – Čeněk Hrbek (str. 99c); Archiv města Plzně (str. 66c); Kafe Smetanka (str. 73b); QAP.cz (str. 47a)

Mapa str. 177: 1. vojenské mapování – http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c157, © Laboratoř geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně – www.geolab.cz, © Ministerstvo životního prostředí České republiky – www.env.cz, © Austrian State Archive/Military Archive, Vienna

Ilustrace © Marek Pišl (str. 110, 113, 114)

Kartografie: Aleš Hejna

Mapové podklady: OpenStreetMap

Vydavatel © Starý most s.r.o., Plzeň

www.starymost.cz

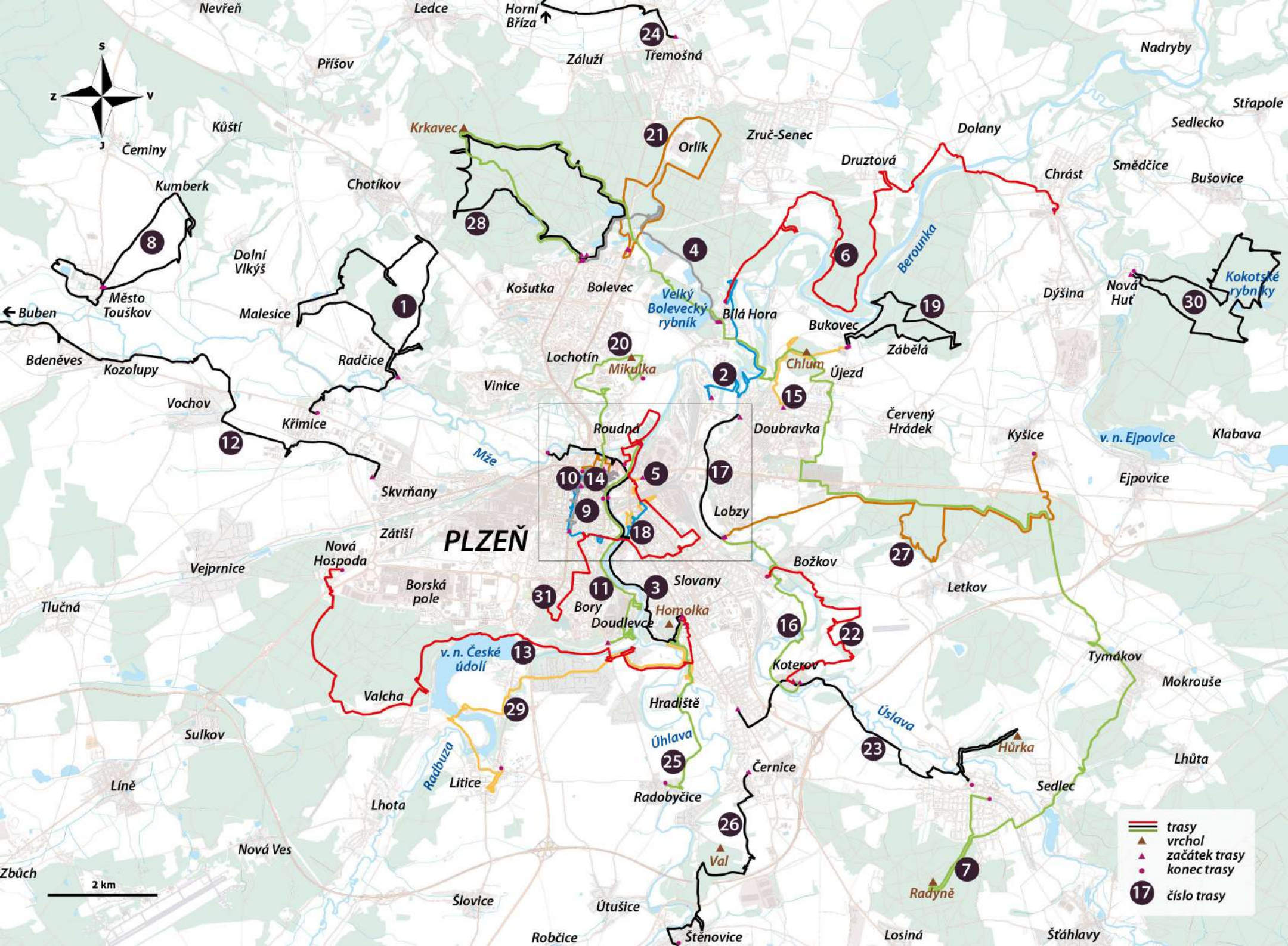
www.fb.com/www.starymost.cz

Vydání první, 2021

DTP: Eva Haunerová, Starý most s.r.o.

Tisk: TISK CENTRUM s.r.o.

ISBN 978-80-7640-020-7

PLZEŇ

- trasy
- vrchol
- začátek trasy
- konec trasy
- číslo trasy

2 km

Zřícenina hradu Buben

12. Z Plzně na Buben

Když chce Plzeňák vyrazit z Plzně na starý hrad, většinou se vydá na Radyni. Okolí Plzně je však na pěkné zříceniny bohatší, a tak vás zveme na výlet na hrad Buben. Romantická zřícenina je jen něco přes deset kilometrů vzdálená od konečné tramvaje na Skvrňanech.

14,9 km

Středně náročná trasa

Skvrňany (tramvaj 2, konečná) – Křimice (nádraží, kostel Narození Panny Marie) – Vochov – Červený mlýn – Kozolupy – Bdeněves – údolí Mže – Zámecký mlýn – hrad Buben – Úlický potok – Plešnice

Víte, že...

... pod Vochovem se testovaly jaderné reaktory?

... rod, který nechal postavit hrad Buben, stále žije v České republice?

... v údolí Úlického potoka můžete narazit na malý vodopád?

Úlický potok

Absolvováno:

Z konečné tramvaje se vydejte dolů z mírného kopce k železniční trati. Těsně před betonovými protihlukovými stěnami zabočíte doleva na asfaltovou cestu s chodníkem, která vás dovede až na kraj Křimic. Po této silnici překonáte plzeňský západní obchvat a po pár stovkách metrů se za mostem asfaltová silnice změní v polní cestu. Křimice máte po pravé ruce a kolem železniční trati za chvíli dospějete k prvním domům.

SKVRŇANY

Místo, kde končí tramvajová linka č. 2 a začíná náš výlet, má poměrně krátkou historii. Ačkoli vesnice Skvrňany je svým založením starší než samotná Plzeň (první zmínka o ní byla zaznamenána už v roce 1239) a už od založení města je pevně spjatá s jeho osudem, konečná tramvajové linky se nachází daleko od původní vsi až na sídlišti. Takzvané Zadní Skvrňany byly stavěny v letech 1967–1977. Díky tomu, že bylo sídlišťe vybudováno už hodně daleko do města, je ideálním startovním místem na výlety na západ od Plzně.

Skvrňany na historické fotografii

Zajímavost: Oblasti hned za posledním panelákem Skvrňan se říká Za Humny. Humny bývala označována volná krajina za hranici vesnických stodol. Občas to byl pás mezi poli a sadem a často se zde třeba pásli obecní dobytek. Dnes toto označení stěží přežívá v běžné mluvě, ale i jako lokální označení míst na mapách.

KŘIMICE

Když se řekne Křimice, vybaví se mnohým zeli, neboť moderní historie Křimic je skutečně spjatá s pěstováním, sklizní a zpracováním této zeleniny. Samotná obec ale může nabídnout i mnohé jiné, třeba návěs lemovanou krásnými poloměstskými usedlostmi, stejně jako vesnickými statky. Křimicím dominuje místní zámek. Rozlehlá symetrická stavba empírového zámku v sobě skrývá baroko a vlastně i bývalou tvrz, která zde stála minimálně od 13. století. Dnes zámek prochází postupnou a náročnou obnovou. V období socialistické péče se z něj málem stala ruína.

Vesnická památková zóna v Křimicích

Zajímavost: Na nádvoří zámku stojí socha sv. Jiří na koni. Je však schovaná pod dřevěným bedněním, aby jí ještě více neublížilo počasí, a čeká na renovaci. Jedná se o barokní dílo Lazara Widemanna z roku 1740.

Křimický zámek

Státek v Křimicích

Sousostí Přeta v Křimicích

Kdo se nechce podívat na křimickou návés a chce jít dál k Bubnu, překoná ulici Prvomájovou a pokračuje do malého kopce ke kostelu Narození Panny Marie s hrobkou rodiny Lobkowiczů.

KOSTEL NAROZENÍ PANNY MARIE

Krásná klasicistní a barokní stavba je využívána jako hrobka členů rodiny šlechtického rodu Lobkowiczů, kteří od 19. století vlastní zámek v Křimicích. Stavba samotná je však starší a obvodové zdivo pamatuje rok 1656. Zásadní však byla barokní přestavba z počátku osmnáctého století, kterou provedl věhlasný český architekt František Maximilián Kaňka. Jeho dílem jsou i plastiky na vstupní bráně. Nad vstupem do hrobky stojí text: „POPEL JSEM BYL, POPEL JSEM, POPEL I BUDU.“ Tento nápis je heslem rodu Lobkowiczů, který tak zřejmě jako jediný český šlechtický rod má své heslo v češtině.

Až si prohlédnete okolí kostelíka, vydejte se po asfaltové, ale velmi klidné komunikaci do Vochova (cyklistická trasa 37). Na cestě dlouhé 1,5 km se můžete těšit na pěkné výhledy do údolí, které vytvarovala řeka Mže. V polovině cesty narazíte na vochovský hřbitov a pak již alejí stromů dojdete až do malebné vsi. Hned jak do Vochova vstoupíte, přivítá vás kamenná stěna statku č. 8 a před ním zelený travnatý trojúhelník. Zde stojí pomník československému politikovi Antonínu Švehlovi. Na křižovatce u tohoto pomníku zabočte doprava a vydejte se z kopce a zase do kopce na místní návés.

VOCHOV

Místo, kde se nachází současná obec, bylo osídleno již v pravěku, což dokládá známá Vochovská venuše, kterou si můžete prohlédnout v Západočeském muzeu. Nad Vochovem se pak nacházejí i rozorané molyňky, tedy pohřební mohyly z mladší doby bronzové. V nedávné době se okolí této obce proslavilo třeba dřevěnou maketou Škodových závodů, která měla mást bombardéry spojenců. Nakonec na ní nebyla

shozena žádná bomba. V současné naleznete několik pěkných venkovských usedlostí. Až překonáte údolí Vochovského potoka, přivítá vás na kopečku kaple sv. Anny a kolem ní bývalá návés.

Můžete pokračovat hlavní vochovskou ulicí až pod viadukt trati z Chebu na Plzeň. Zde vás čeká nepříjemná silnice první třídy, kterou je třeba překonat. Dávejte pozor a jděte dále z kopce k řece Mži. Po pár stovkách metrů narazíte na nenápadný areál továrny.

ČERVENÝ MLÝN

Ačkoli to není na první pohled poznat, tato továrna v sobě skutečně skrývá pozůstatky mlýna, který se poprvé uvádí už v roce 1407! To však zdaleka není nejzajímavější věc. Samotná mlynářská živnost zde zanikla už ve čtyřicátých letech 19. století a místo toho zde fungovala továrna na drát, která vydržela až do roku 1948. Společně s drátovnou zde na počátku 20. století vznikla i vodní elektrárna. Mnohem zajímavější výroba energie se zde chystala v osmdesátých letech 20. století. Škodovský výzkumný ústav jaderného strojírenství tady nechal umístit malé experimentální jaderné zařízení, které navazovalo na dřívější zdejší výzkum. V této továrně byl totiž na konci šedesátých let 20. století umístěn malý vodou chlazený reaktor ŠR-0A, na kterém se osvojovala technologie jaderných reaktorů. V osmdesátých letech pak pokračoval výzkum kvůli přebírání technologie nových sovětských reaktorů typu VVER 1000. Po roce 1990 však bylo vochovské výzkumné centrum opuštěno. V současnosti se tlaková nádoba vochovského reaktoru nachází v muzeu Javor 51 v Brdech.

Pokračujete nyní vlevo podél továrny, kde vás čeká příjemná polní cesta, která vede až do Kozolup. Po pravé straně máte louky při řece Mži a nalevo nad vámi jezdí auta po silnici do Stříbra. Až vstoupíte do Kozolup, projdete kolem dalšího továrního areálu, který zde byl při bývalém kozolupském mlýně vystavěn v třicátých letech 20. století. Areál má zajímavé architektonické řešení a vyráběly se zde tiskové barvy na

bankovky. Vy pokračujete stále rovně, až vyjedete na hlavní silnici a ocitnete se u kozolupského kostela sv. Štěpána.

KOZOLUPY

Obec byla prokazatelně osídlena již ve dvanáctém století. Je to obec silničního typu, kdy většina budov stojí podél hlavní silnice. Kostel sv. Štěpána byl vybudován kolem roku 1780 a na první pohled je velmi podobný kostelu sv. Jana Křtitele v Městě Touškově, jen je o něco menší. Na konci 18. století se podobné kostely stavěly dle jednotných plánů po celém bývalém toušovském politickém okrese. Je to dominantní stavba, která vévodí svému okolí i obci.

Zajímavost: Nad trati z Plzně do Chebu stojí bývalý panský statek (čp. 191), který je stále využíván k zemědělským účelům. Součástí areálu je i pozdně barokní sýpka.

Zvídavější z vás mohou zkusit projít malebné uličky nad silnicí v Kozolupech, kde je řada pěkných usedlostí, zákoutí a schodů. Cesta dále vede po hlavní silnici až do Bdeněvsí. Obec

jsou prakticky spojené, a tak hranici poznáte jen díky cedulím oznamujícím konec či začátek obcí. V Bdeněvsí se napojíte na zelenou turistickou značku, která vás dovede až na hrad Buben.

BDENĚVES

Návés malebné vesnice obklopuje z jedné strany souvislá hrabá velkých statků. Jejich uliční fasády byly řešeny jednotně při velké přestavbě na počátku 20. století. Vznikl tak jedinečný soubor velkých vesnických statků, které vytvořily celou jednu stranu velké návsi. Naleznete zde také malou kapli, která je zasvěcená patronovi hasičů sv. Floriánovi.

Vydejte se dále po zelené turistické značce. Než vyjedete z Bdeněvsí, všimněte si malých nenápadných usedlostí, které v jedné řadě začínají za posledním velkým statkem na návsi. Většina z těchto domků patří mezi nejstarší dochované stavby, některé z nich jsou možná až

Jaterník pod Bubnem

z 18. století. Zelená turistická značka vás vyvede z obce a kousek za ní vás nechá přejít hlavní silnici a odbočit k řece. Ruchu aut se tak definitivně zbavíte a můžete pokračovat příjemnou cestou kolem řeky k chatové oblasti.

CHATOVÁ OSADA ČERTOVKA

Polní cesta z Bdeněvsí vás kolem řeky Mže dovede až k romanticky vypadající chatové osadě Čertovka, která zde začala vznikat už za první republiky. První chatky byly jen stlučené boudy ze všeho, co se v okolí sehnalo. Před druhou světovou válkou zde začaly vznikat chaty větší a pár z nich se zachovalo dodnes. Když se po druhé světové válce uzavřely hranice, z tehdejšího Československa se stala chatová velmoc. Lidé skoro nikam nemohli jezdit, a tak zvelebovali své chatky. Většina pochází právě z tohoto období. Specialitou kolonie jsou všemožné konstrukce u řeky, které vždy nesou nějakou nádobu na vodu a v létě slouží jako sprchy na solární vyhřívání.

Dále pokračujete po zelené turistické trase, která vás po 1,5 km vyvede od řeky Mže do kopce, pak vás ale k řece opět přivede a nakonec se díky ní dostanete až na úzkou cestu ve stráni nad Mží, kde je řada pěkných výhledů na řeku. To už jste jen pár kroků před hradem. Cesta vás zavede přímo k vstupu do jeho zdí.

BUBEN

Velkou hradní zříceninu nemine většinou žádný návštěvník okolí vodní nádrže Hracholusky. Hrad zde stojí již minimálně od 14. století a dodnes se z něj zachovaly velké obvodové zdi a část zdi hlavního paláce, které naleznete na nádvoří. Dobře opevněný hrad byl z jedné strany chráněn řekou Mží a z druhé Úlickým potokem. Hlavní přístup byl přes padací most nad uměle vykopaným skalním příkopem. Jméno Buben si nese po hraběcím rodu pánů z Bubna, kteří hrad založili. Tento rod dodnes žije v tuzemsku a patří k nejstarším českým dosud existujícím rodům vůbec. Samotný

Hrad Buben

hrad několikrát vystřídal své majitele, až v 16. století zpustl. Od roku 1927 patří Klubu českých turistů, kteří se postarali o jeho výraznou opravu. Dalšími opravami prošel v posledních letech, bohužel však nevhodně zvolené materiály hrad výrazně poškodily.

Byvalá lávka pod Bubnem

Zajímavost: Pod hradem se nachází také hostinec, který taktéž nechal postavit KČT a kde se až do šedesátých let 20. století bylo možné občerstvit. Restaurace byla znovu otevřena v devadesátých letech. Až budete prozkoumávat Buben a jeho okolí, můžete se přes řeku podívat na prastarý Zámecký mlýn, který původně patřil k hospodářskému zázemí hradu. Jako jeden z mála mlýnů přežil 20. století a zachoval se dodnes.

Došli jste k cíli výpravy, ale ještě vás čeká cesta po modré turistické značce na vlak do Plešnic a nebude to „cesta pro cestu“. Údolí Úlického potoka totiž opravdu stojí za návštěvu. Je roubeno skalami a zajímavými zákoutími. Po celou dobu vás bude krýt místní les, a až uslyšíte vodní šum, vydejte se k potoku a naleznete místní malý, ale moc pěkný vodopád. Bude to možná trochu dobrodružné hledání, protože tento vodopád v mapách nenajdete. Celou vaši cestu údolím vás bude provázet modrá turistická značka. Po 1 km pak dorazíte do Plešnic.

PLEŠNICE

Malebná vesnice kousek od hracholuské přehrady má netradiční náves. Ta se totiž nachází v prudkém kopci a usedlosti, které ji lemují, se této skutečnosti musely různě přizpůsobit. Návisi vévodí pěkná barokní kaple již z osmnáctého století. Při stoupání z údolí Úlického potoka jste si pak mohli všimnout velmi příkré střechy na sýpce místního statku. Zde se pravděpodobně nacházela tvrz, jejíž zdi současný panský

Sýpka v Plešnicích

statek pojal. Na této tvrzi sídlila drobná šlechta podivných jmen: Držkaj, Lvlík a Racek. Jinak se z historie obce mnoho nezachovalo. Nacházíte se již hluboko v bývalých Sudetech a kronika zdejší obce tak začíná až po druhé světové válce.

Až projdete Plešnicemi, je to už jen kousek na vlakovou zastávku, ze které vás vlak odveze zpět do Plzně.

Nádraží Plešnice

Kaple v Plešnicích

Skály pod vyhlídkou Koží bouda

19. Tajemnou Zábělou

Do zábělského polesí mířily od konce 19. století zástupy Plzeňanů. Stávala zde výletní restaurace, jezdily sem „zábavní“ vlaky a o nedělích tu bývalo opravdu rušno. Dnes jsou zábělské lesy o mnoho klidnější a snad ještě krásnější než tehdy. Kromě toho stále ukrývají tajemnou minulost, kterou až nyní objevujeme a snažíme se jí porozumět.

7,5 km

Středně těžká trasa

Bukovec (bus 28, zastávka Bukovec) – Holý vrch (hradiště, vyhlídka) – Zábělá (bus 221 a 231) – mohylové pohřebiště – Zábělá (zaniklá ves, výletní restaurace) – vyhlídka Koží bouda – Bukovec (bus 28, zastávka Bukovec)

Víte, že...

... Zábělá bývala nejoblíbenějším plzeňským výletním cílem?

... mohylové pohřebiště Černá mýť patří mezi největší na Plzeňsku?

... v Záběle stávala ve středověku velká vesnice?

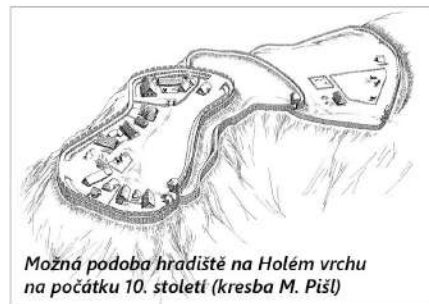
Výhled z Holého vrchu na Berounku

Absolvováno:

Ze zastávky autobusu v Bukovci budete nejprve sledovat značení naučné stezky Zábělá a zároveň červenou turistickou značku. Sejdete po silnici k podjezdu, hned za ním se dáte doprava a vzápětí opět doprava k druhému podjezdu. Těsně nad ním odbočuje cesta vlevo po vysokém náspu k bývalému strážnímu domku železniční trati na Prahu. Vlaky už po ní nejezdí a připravuje se projekt její úpravy na cyklostezku. Dále vás čeká příkré stoupání na Holý vrch až k informační tabuli naučné stezky, kde se dozvíte o bohaté minulosti místa. V pravěku a později v raném středověku zde stávalo hradiště.

HRADIŠTĚ NA HOLÉM VRCHU

Holý vrch (373 m n. m.) byl opevněn již v pozdní době halštatské (železně), tedy asi 500 let před změnou letopočtu, po necelém století byl však opuštěn. Ve druhé polovině 8. století si zde vybudovali hradiště Slované. Vnitřní část o ploše 1,6 ha obíhala hradba, jejímž

Možná podoba hradiště na Holém vrchu na počátku 10. století (kresba M. Pišl)

Zbytky vnějšího opevnění hradiště

pozůstatkem je dnes val místy až čtyři metry vysoký. Kromě srubů a zahlobených chat zde pracovaly řemeslné dílny, byl zde také prostor ke shromažďování a směně zboží. Na nejvyšším místě stával patrně samostatně opevněný dvorec, sídlo místního vládce (velmože), jak napovídají nálezy bronzových zdobených předmětů z vyššího sociálního prostředí. K jádru hradiště bylo na východní straně připojeno hůře opevněné předhradí s rozlohou 2,5 ha, v němž v případě nebezpečí našli ochranu lidé z okolních osad i jejich hospodářská zvířata. Na počátku 10. století, snad v souvislosti s expanzí středověkých Přemyslovců, hradiště zaniklo.

Vyplatí se zde odbočit vlevo k upravené vyhlídce do údolí řeky s malebně rozloženým Bukovcem. Vráťte se zpět k rozcestí a dále pokračujete po turistickém značení asi 400 m téměř po rovině až k lesovně. V polovině cesty za turistickým přístřeškem si ještě povšimnete vnějšího opevnění hradiště tvořeného mělkým příkopem. O zajímavé historii městských lesů a také

Bukovec od zrušené železniční trati

Lesovna v Záběle

o budově lesovny z roku 1923 si můžete přečíst na panelu naučné stezky č. 2. Málokdo třeba ví, že sem v sedmdesátých letech 20. století jezdil na návštěvy populární zpěvák Waldemar Matuška. Od lesovny sejdete vpravo po naučné stezce nebo po asfaltové cestě do osady Zábělá.

ZÁBĚLÁ

Impulsem pro vznik rekreační osady bohatých plzeňských měšťanů se stala v devadesátých letech 19. století výstavba nedaleké výletní restaurace. Do začátku druhé světové války bylo postaveno devět honosných letních vil s velkými zahradami. Nejstarší je vila Józinka z roku 1895 s malou věžičkou na střeše, stojící hned u silnice. Jen o rok mladší je největší stavba v Záběle – třípatrový penzionát kdysi s restaurací, deseti pokoji, sálem a terasou. Úplně nejstarší budovou v Záběle je ale hájovna, která stojí osamocená na opačné straně silnice již od roku 1852. Sloužila pro správu okolních městských lesů.

Jedna ze zábělských vil (čp. 244) z roku 1934 inspirovaná stylem středomořské renesance

Hájovna v Záběle na konci 19. století

Přejdete silnici, dáte se vlevo a po 100 m odbočíte doprava. Po cestě údolím mezi vilami a zahradami půjdete asi 150 m. Pak zahnete vlevo po cestě stoupající do lesa před poslední vilou. Asi po 100 m cesta končí, odbočíte vpravo na pěšinu lomovanou mělkým příkopem. Jedná se o starou pozemkovou hranici zvýrazněnou místy kamennými mezníky. Přes mělkou roklí dojdete brzy k cestě, která pokračuje vlevo vzhůru při okraji hluboké strže. Po staré hranici ale můžete

Stará hranice enklávy plaského kláštera

Jedna z prokopaných mohyl v Černé mytí

nejdříve sejít na dno rokle, kde stojí starý trojboký mezník z 18. století. U něj se hranice v ostrém úhlu lomí zpět. Na mezníku jsou vytesány dva klíče, symbol plzeňského panství. Hranice vymezovala malou lesní enklávu plaského kláštera, kterou získal spolu s částí nedaleké vsi Újezd v roce 1650. Stoupáte po lesní cestě, která vede souběžně s roklí. Pak dojdete na hlavní cestu s výrazně kvalitnějším povrchem a po ní zhruba po 50 m k rozcestí s přístřeškem. Zde můžete odbočit vpravo k rozsáhlému mohylovému pohřebišti Černá mytí. Po 200 m přijdete k posedu, u něhož zahnete vpravo do lesa směrem k seníku, který vidíte asi 100 m před sebou. Přibližně u seníku začíná mohylové pohřebiště, které se na ploše zhruba 6 ha táhne po svahu dolů téměř až k osadě Zábělá. Na severozápadě je vymezeno roklí, kterou jste sledovali při cestě vzhůru.

Přístřešek Černá mytí. Podobných najdete v Zábělé pět

MOHYLOVÉ POHŘEBIŠTĚ

Na severozápadním svahu vrchu Černá mytí (420 m n. m.) se pohíbalovo v 15.–13. století př. n. l., tedy ve střední době bronzové. Můžete zde rozpoznat 66 mohyl, z nichž některé dosahují ještě dnes výšky přes dva metry. Většina z nich má dnes tvar sopky, tedy pahorku s vykopaným (propadlým) středem. Je to pozůstatek archeologických vykopávek z druhé poloviny 19. století. Uvnitř mohyl byly kamenné komory, do kterých byli ukládáni zemřelí nebo jejich spalená těla spolu s keramickými nádobami a dalšími předměty. Některé z nálezu si můžete prohlédnout v trvalé expozici Západočeského muzea.

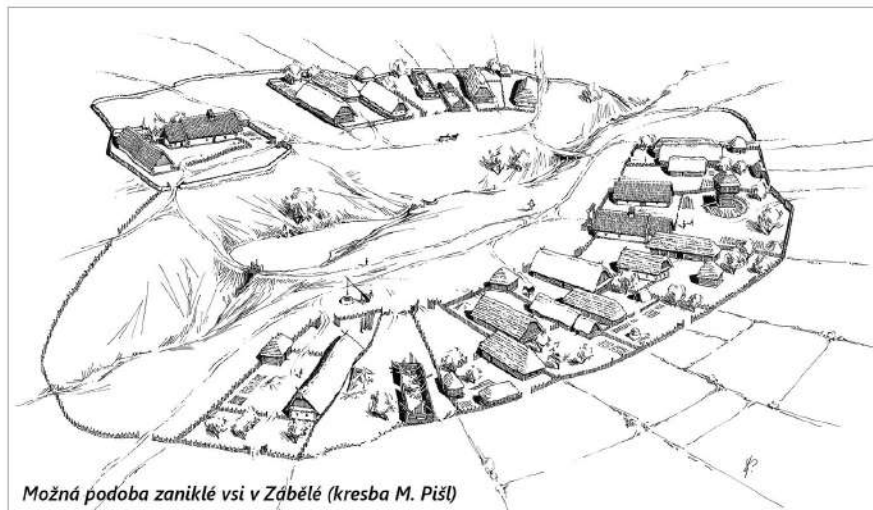
Vrátíte se zpět k rozcestí s turistickým přístřeškem a pokračujete vlevo po cestě z kopce, která vás po 500 m přivede k silnici. Opatrně ji přejdete a po dalších 500 m se dostanete k rozcestí, kde se dáte ostře vpravo. Jste opět na trase naučné stezky mířící k zastávce č. 3, U Lesní školky. Informační tabule vás seznámí se způsobem hospodaření v lesních školkách, ale také s dávnou minulostí těchto míst – zaniklou středověkou vsí.

Zastávka č. 3 naučné stezky Zábělá – U Lesní školky

ZANIKLÁ STŘEDOVĚKÁ VES

Přibližně 100–300 m východně od tabule naučné stezky si při červeně značené cestě můžete povšimnout drobných kamenných hald, kopečků, prohlubní nebo různých příkopů a mezí. Ve 14. a na počátku 15. století zde stávala vesnice, kterou archeologové objevili teprve nedávno. Oválnou návěs o rozměrech 100 × 200 m, kterou dnes protíná rokle, lemovalo patrně 14 usedlostí, které stály na parcelách širokých kolem 25 m a dlouhých 50 až 75 m. Můžete zde nalézt i příkopem obkroužený objekt, snad drobnou

Možná podoba zaniklé vsi v Zábělé (kresba M. Pišl)

Pozůstatky tvrze nebo opevněné sýpky

tvrz nebo opevněnou sýpku, trychtýřovitou jámu po bývalé studni nebo pozůstatky ohrazeného dvora. Archeologické průzkumy prokázaly, že dvůr byl železářským výrobním okrskem a že si obyvatelé vsi přivydělávali povrchovou těžbou železné rudy a jejím základním zpracováním. Ves byla vypálena a opuštěna po násilné vojenské akci na samém počátku husitských válek. Nahradila ji nová, založená kilometr odtud nad řekou, dnešní Bukovec.

Od rozcestí klesáte po naučné stezce a zároveň žluté značce do míst bývalé železniční zastávky Zábělá. Cestou se na informační tabuli č. 4 můžete poučit o životě zábělské flóry a fauny.

ŽELEZNIČNÍ ZASTÁVKA ZÁBĚLÁ

Kamenný viadukt je pozůstatkem železniční trati mezi Prahou a Plzní. Zprovozněna byla v roce 1862, druhá kolej byla přistavěna v roce 1927. Obě stavební fáze jsou dobře viditelné právě na viaduktu. Již na konci šedesátých let 19. století byly do Zábělé vypravovány mimořádné „zábavní vlaky“. V roce 1889 zde bylo zřízeno nástupiště a do Zábělé začaly jezdit vlaky pravidelně každou neděli a ve svátek. Zájem o jízdy

k nové výletní restauraci neustále stoupal, a tak zde od roku 1892 zastavovaly již všechny osobní vlaky. Po zániku restaurace atraktivita místa upadala, až byla v roce 1972 zastávka zrušena.

Ze zastávky toho zůstalo málo, znatelné jsou přístupové rampy po obou stranách kamenného viaduktu, směřující vzhůru na nástupiště. V místech strážního domku č. 87, v němž se také prodávaly lístky, jsou jen zbytky zdí a sutě. Po zprovoznění nového tunelu pod vrchem Chlum v říjnu 2018 byla trať v Zábělé opuštěna a čeká na budoucí využití jako stezka pro cyklisty a in-line bruslaře.

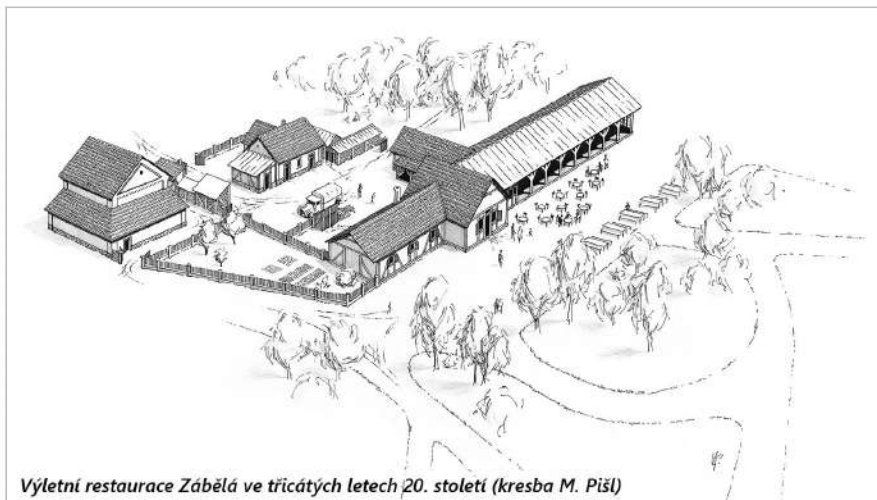

Kamenný viadukt v Zábělé

Od podjezdu pokračujete po lesní cestě, ale po 150 m na konci pravotočivé zatáčky z ní sejdete na pěšinu vlevo a po ní se vzápětí dostanete ke zbytkům výletní restaurace v blízkosti 7. informační tabule naučné stezky.

VÝLETNÍ RESTAURACE

Zábělá byla cílem výletů plzeňských spolků od šedesátých let 19. století. Oblíbenost se ještě zvýšila po otevření výletní restaurace v roce 1888, zřízené městem.

Výletní restaurace Zábělá ve třicátých letech 20. století (kresba M. Pišl)

U bývalé výletní restaurace

Zbytky restaurace

V roce 1900 byla přistavěna velká krytá veranda, následující rok přibyla nová kuchyně, kamenná budova lednice na chlazení potravin a piva nebo jídelna nazývaná honosně „salón“. Najednou zde mohlo být obslouženo až 300 hostů. Pořádaly se zde studentské majálesy a další slavnosti. Pro návštěvníky bylo připravováno množství kulturních programů a atrakcí; hudba k poslechu i tanci, různé společenské hry, projížďky na loďkách, večerní ohňostroje nebo vypouštění balónů při lampiónovém osvětlení. Okolní les byl protkán sítí upravených stezek, pod restaurací byl zřízen loďkový přívoz. Po roce 1948 doba spolkovému

životu nepřála. Restaurace byla roku 1954 uzavřena a v letech 1955–1958 proběhla její postupná demolice.

Od bývalé restaurace se vydáte po žluté turistické značce v protisměru naučné stezky. Přejdete hlubokou rokli, přes kterou vedla až do roku 1985 vysoká dřevěná lávka, a za ní vystoupáte na vyhlídku Kozí bouda. Kromě krásného pohledu do údolí Berounky směrem k Bukovci a Chlumu si můžete na 6. informační tabuli naučné stezky

Schody pod bývalou lanovkou od bukoveckého mlýna k železniční vlečce

Pohled z vyhlídky Kozí bouda směrem k Bukovci

prohloubit geologické znalosti. Zpět do Bukovce vás povede zelená značka po pěšině nad řekou při bývalé trati. Pokud budete pozorní, všimnete si na okraji srázu lavičky s vyhlídkou na řeku a Bukovec. Dolů k bývalému mlýnu u jezu vedou dlouhé cihlové schody. Ve třicátých letech 20. století nad nimi vedla lanovka, po které se dopravoval náklad k železniční trati. Na plošině v místech vyhlídky bývala tehdy slepá nákladní kolej.

Vyhlídka Kozí bouda

Obsah

Úvod	3
Mapy	4
1. Z Radčic do Radčic	8
<i>Radčice, Malesice, Křimice .....</i>	<i>Zdeněk Hůrka</i>
2. Z Cikánky na Bílou Horu	12
<i>Doubravka, Bílá Hora .....</i>	<i>Zdeněk Hůrka, Jan Hajšman</i>
3. Kolem mostů	16
<i>Slovany, centrum .....</i>	<i>Miroslav Liška</i>
4. Okolo Boleveckých rybníků	22
<i>Košutka, Bolevec, Bílá Hora .....</i>	<i>Petr Mazný</i>
5. Po stopách slavných firem	26
<i>Centrum, Slovany .....</i>	<i>Ladislav Silovský</i>
6. Jděte do Háje!	30
<i>Bílá Hora, Druztová, Chrást .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
7. Na tři vrcholy: Krkavec–Chlum–Radyně	34
<i>Košutka, Bílá Hora, Doubravka, Týmákov, Starý Plzenec .....</i>	<i>Petr Mazný</i>
8. Krajinou malého Krumlova	40
<i>Město Touškov .....</i>	<i>Lukáš Houška</i>
9. Po domech se zajímavým osudem	46
<i>Bory, centrum .....</i>	<i>Ladislav Silovský</i>
10. Od sochy k soše	52
<i>Centrum, Slovany .....</i>	<i>Miroslav Liška</i>
11. Podél hlavní plzeňské řeky	60
<i>Doudlevec, Slovany, centrum .....</i>	<i>Lukáš Houška</i>
12. Z Plzně na Buben	66
<i>Skvrňany, Křimice, Vochov, Kozolupy, Plešnice .....</i>	<i>Lukáš Houška</i>
13. Do přírody kousek za městem	72
<i>Slovany, Doudlevec, Bory, Valcha, Nová Hospoda .....</i>	<i>Magdaléna Vacurová</i>
14. Za fasádami starých domů	76
<i>Centrum .....</i>	<i>Anna Hostičková</i>
15. Kam i císař pán musel pěšky	86
<i>Doubravka, Bukovec .....</i>	<i>Zdeněk Hůrka, Jan Hajšman</i>
16. Údolím Úslavy z Koterova do Lobez	90
<i>Koterov, Božkov, Lobzy .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
17. Při Úslavě kolébkou plzeňského průmyslu	96
<i>Doubravka, Letná, Lobzy .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
18. S úctou a tise Mikulášským hřbitovem	102
<i>Slovany .....</i>	<i>Anna Hostičková</i>
19. Tajemnou Zábělou	110
<i>Bukovec, Zábělá .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
20. Přes Ameriku a Cambal do Ráje	116
<i>Centrum, Roudná .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
21. Kolem Střilny přes Merán a Borek	122
<i>Bolevec, Orlík .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
22. Kolečovka, vrch mnoha tváří	126
<i>Koterov, Božkov .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
23. Do Staré Plzně	130
<i>Čechurov, Koterov, Starý Plzenec .....</i>	<i>Petr Mazný</i>
24. Za historií těžby kaolinu	136
<i>Třemošná, Horní Bříza .....</i>	<i>Eva Haunerová</i>
25. Z Homolky do Radobyčic	144
<i>Slovany, Hradiště, Radobyčice .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
26. Přes Brdec a Val ke štěnovickému hradu	148
<i>Černice, Štěnovice .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
27. Je to v Pytlí	154
<i>Lobzy, Letkov, Kyšice .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
28. Vzhůru na Drsník	160
<i>Košutka, Krkavec .....</i>	<i>Jan Hajšman</i>
29. Tramvají (skoro) až na hrad	164
<i>Slovany, Hradiště, Litice .....</i>	<i>Lukáš Houška</i>
30. Na Kokotské rybníky	170
<i>Dýšina – Nová Huť, Kokotsko .....</i>	<i>Adam Hauner</i>
31. Plzeň sportovní	178
<i>Bory, Doudlevec, Slovany, Roudná, centrum .....</i>	<i>Petr Flachs</i>
Naučné stezky v Plzni a okolí	186
Literatura a prameny	187
Rejstřík	188